

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԵՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՅԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԵՒԱ ՇԱԲԱՌ 10 ՄԱՅԻՍ 1869

ԹԻՒ 857

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԶՄԻՌՆԵՒԱ, 10 ՄԱՅԻՍ

Ըստ հաճախ չոր տարւոյն բարեպաշտե՛լ անձինք
օգոստոսի մի օրը բարեհաճե՛լով մարդասիրա-
բար խորհրդոյն յիշուող երթալ, այնտեղ ուշա-
դրութեամբ մտիկ ըրաւ իւր կառավարութեան տարե-
կան աշխատութեանց տեղեկագիրը : Հետ այնորիկ
պատուական դահախօսութեամբ մի, որուն թարգմա-
նութիւնը մեր յաջորդ թուոյն մէջ պիտի հրատա-
րակեմք, իւր կայսերական դոհուանութիւնը յայտ-
նեց տարուան մը մէջ ՚ի գործ դրուած բարեկար-
գութեանց և եռած դանաղան յառաջագիմութեանց
վերայ, յաւելցնելով թէ «Եւրոպայի ձեռք բերուած
յառաջողութիւնները պէտք է քաջալերեն զմզ
մեր ջանքը աւելցնելու քաղաքակրթութեան շաղկն
մէջ յորում կը գտնուիմք : Ե. փոխանակ մեր ետեւ
նայեցաւ ըբաժ յառաջողութիւններն իսկ անհեղու
համար, մեր առջեւ եղած ճանապարհը նայիմք, ուս-
կից պէտք է միզ անցնել որպէսզի քաղաքակրթեալ
մեծ ազգաց բաժնութեանը հասնիմք : Ուստի ուսու-
կապէս կը յորդորեմ, ըսաւ ՚ի ՚ի հաստատութիւնը,
Պիտական խորհրդոյն բոլոր անդամները, առանց
խտրութեան ազգի և կրօնի, ինչպէս նաև տէրու-
թեան ուրիշ ամեն գործակալները, որոնք միևնոյն
հայրենաց զաւակները և միևնոյն կառավարութեան
անդամներն են, որպէսզի միարան սիրով աշխատին
մեր երկրին բարօրութեանը համար՝ համեմատ սկզբ-
բանցն զորս յայտնեցի՝» :

Կայսերական այս մարդասէր և վեհ խօսքերը ու-
րոնք մեկնութեան կարօտ չեն, և մեծ սիրով և երախ-
տադրութեամբ ընդունուեցան բոլոր մահմէտական
և ոչ մահմէտական ժողովրդներէն :

Եւրոպիոյ քաղաքական խնդիրները հանդարտութե-
մէջ կը գտնուին, և պատերազմի երկիւղները առ-
այժմ զաղլած են ՚ի բաց առեալ Բրուսելոյ և Լւստ-
րիոյ լրագրաց ստատիկ բանակոտութիւնները, որոնք

այս երկու տէրութեանց մէջ եղած փոխադարձ հա-
կադուութիւնը և ատեւութիւնը կը յայտնեն : Բանա-
կոտութիւնք՝ ուսկից յաջող հախճան մի չգուշակ-
ուիր ընդհանուր խաղաղութեան անվտանգ մնալուն :

Կաղղիոյ մէջ ընտրողական մաքառումը սաստկա-
պէս կը շարունակուի կառավարութեան կուսակիցնե-
րուն և անոր հակառակորդներուն մէջ : Լաւն օր հրա-
պարակական ժողովներ կը լլան փարիզի շտաբները,
և այս ժողովներուն մէջ ատենախօսները կաշառտին
համոզել, ումաք որպէսզի ընտրողները կառավարու-
թեան կուսակից անձանց տան իրենց քուէները, և
ոմանք կաշառտին որպէսզի կառավարութեան հակա-
ռակորդներուն արուին ընտրողաց քուէները : զեարդ
և իցէ տարակոյս չկայ թէ կառավարութիւնը ձայնից
մեծ առաւելութիւն պիտի ունենայ նոր հաստատուե-
լի երեսփոխանական ժողովոյն մէջ :

Հետագիւր կը ծանուցանէ, թէ Եւրոպիոյ կայսրը
Շարլոթէն անցնելու ժամանակը, ՚ի պատասխանի
այս քաղաքին կառավարչին շնորհաւորական խօսքե-
րուն, համառօտ ատենաբանութիւն մի ըրեր է : որով
Եւրոպիոյ վեհափառութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր պար-
կիշտ անձինքը նպատամատոյց և գործակից ըլլալ
կառավարութեանը՝ ընդդէմ քանդիչ և կործանիչ
կիրքերու՝ որք վերածննդը կը սպառնան : Կայսրը
խօսքը վերջացուցեր է յուսալով թէ ժողովուրդը
պիտի փութայ այնպիսի անձինք ընտրելու, որոնք
արժանաւոր ըլլան քաղաքակրթիչ բարձր պաշա-
նին՝ որ յանձնուած է պաղղիոյն ազգին :

Զորաւի որ երեսփոխանական ընտրութիւնները
պիտի աւենին, Եւրոպիոյ վեհափառ հոգ պիտի տանի
պատերազմական համբաւները՝ կարելի եղածին չափ
անհետ ընել, հասարակաց համակրութիւնը ձեռք
բերելու համար : Վասնզի պաղղիոյն ժողովուրդը
այս պարագայից մէջ ամենին պատերազմ չուզեր :

Փարիզէն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն
թէ խոզվայոյզ անձանց խմբեր՝ նոյն մայրաքաղաքին
քանի մը թաղերը պաշտելով ապստամբական բարձր
ձայներ կը հանէին, այսինքն կայսրը իւր արժուէն

վար իջեցնելու է, կեցցէ՛ հասարակապետութիւն
և այն : Լայս խոռվայոյզ մարդիկը ոտակալութեան
հրամանաց դէմ գնելով, արիւնհաճեղ կռիւներ պա-
տահեցան և բազմաթիւ զինուորներ վիրաւորեցան :

Լւստրիոյ և Հունգարիոյ միապետութեան ազգային
ընդհանուր խորհրդանոցը ամայս 3-1 ձին գոյուե-
ցաւ կայսեր խաղաղասիրական դեղեցիկ ատենախօ-
սութեամբ մի : Լւստրիական լրագրիւնները կը հաստա-
տեն թէ Ֆրանսիական հիւսկի վեհափառ կայսրը
պալ ամայս մէջ միտք ունի այցելութիւն ընելու
օգոստոսի մի օրը Վուլթանին ՚ի Կոստանդնուպոլիս :

Իտալիոյ մէջ նոր դահլիճ մի կաղմուեցաւ նախա՝
պահութեամբ Պարոն Մէնապրեային, որուն յանձ-
նուեցաւ նաև արտաքին գործոց անսչութիւնը : Պ
Ֆերրարիս՝ ներքին գործոց պաշտօնեայ անուանեցաւ,
Պ. Մուսկէթի՝ երկրագործութեան պաշտօնեայ, Պ.
Մորանի՝ հրապարակական շնորհածոց և Պ. Պար-
կոնի՝ հասարակաց կրթութեան : Եւրոպայապատ
դահլիճին քաղաքական ընթացքը պիտի ըլլայ, պահ-
պանութիւն հասարակաց բարեկարգութեան՝ որ աղա-
հովութիւն մըն է անհատական ազատութեան, սոս-
պանութիւն ազգային դրամական խոստմանց և յանձ-
նառութեանց, և վերջապէս հրաւիրել զժողովուրդն
ի բանաւոր խորհրդածութիւն՝ ՚ի միարանութիւն և
ի համբերութիւն :

Եւրոպիոյ մէջ կառավարութիւնը՝ կամ լաւ ևս է-
րեսլ, միտար կը լսուի զվերջին ճգամը կաշառտի
խառնուցի ժողովուրդական՝ անդիւնացող դէմ ունեցած
ատեւութիւնը : Ընթել կամ չափաւորել, այսու ամե-
նայնիւ իւր ջանքը տակաւին յաջող վախճան մի չու-
նեցաւ : և կը հաստատեն թէ օր մի չանցնիր որ անդ-
ղեացի դիմուոր մի կամ անդղեացի կալուածատէր մի
չսպանուի ի խառնուցի ժողովուրդէն : Լայս երկրին
պաշտօնական բողոքական եկեղեցիին դրեթէ ջնջուե-
ցաւ կամ ջնջուելու վերայ է, որուն դէմ ի խառնա-
ցիք սաստկապէս կը գանդատէին : նմանապէս աղա-
յին ժողովը արդարութեան վերաբերեալ ուրիշ բա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Ք

Զմիռնացի արժանապարհ պարոն ՄսերՄսերեանց
գիտական Մագիստրոսը, որ Մոսկուայի Լազար-
եանց ճեմարանը հայկաբանութեան և կրօնական ուս-
մանց դասատուութեան պաշտօնը կը վարէ, հետեւեալ
նամակը յուղարկած է մեզ ՚ի հրատարակութիւն :

Յարգող և հայրենասեր մտերիմ :

Յայտնի տարու հատին յիմ ձեռք մատենաք. երկու
տարեալ ՚ի ՚ի Պոլս, տառջինն յամի 1864, ընդ մա-
կազրով «Հիմնական տարբերութիւն կաթողիկէ և
Լեւոնադական դաստիարակեանց», և երկրորդն յամի
1868, ընդ մակազրով «Իրաւախօս», որ քննողական
լին տեսութեամբ հերքումն և առաջնոյն : գործ արդա-
բութիւն և հասուն մտայ :

Յընթեկնուելով զուտաջինն ՚ի մատենիցը՝ զարմացոյ
յոյժ : զարմացոյ մանաւանդ ընդ այն՝ զի հեղինակ նու-
րին Հ. Յ. Գ. (որ թուի լինել Հ. Յովսէփ Գաթրճեան,
մի ՚ի Միսթարեան վարդապետաց Վիեննայի, թափէ
զրեթէ զամենայն ոյժ իւր ՚ի կանգնել շինուած ինչ հա-
տակաւոյց բոց անհիմն, հիմնական տալով նմին անուն,
Մերկոյցի բրանդ : Գուն գործէ վերապատուելին՝ ըստ
կարծեացն զոր ինքն ունի՝ կարծեցուցանել և այլոց՝ նախ
թէ եկեղեցին Հայաստանեայց, զոր նա Լեւոնադական
եկեղեցի անուանէ յանդէպ(1), ինքնազուլ՝ անկախ և

(1) Յանդէպ՝ այլ ոչ առաւել գաղտնի նպատակի՝ ՚ի
վար արկանէ նա զնորանաւ կոչումն յամենայն
բան իւր : նպատակ նորա՝ որպէս ինձս բոլի՝ այն է,

հիմնովին տարբեր գործ ՚ի հոմակալանն ՚ի հաւատոյ
մասին և ՚ի ճշտ, զտանի հարկաւ սրտաւոյ կաթողիկէ
(ընդհանրական կամ տիեղեղական) եկեղեցոյ : ուստի
և չէ՛ ուղղափառ : այլ՝ մոլորեալ, հերետիկոսական և ա-
պոտաւոր : 2. Թէ շորչալի եկեղեցին այն յարաւերից
յամանութեամբ ՚ի նմին ապոտոմութեան, և չկողմնի
հպատակել ամենայն Պապին Հոռոմոյ՝ լրիւ փոխանոր-
դի Ֆրիստոսի և գերազոյն զլրոյ ընդհանուր եկեղեցոյ
կամ համբէն բրիտանից, չկարէ համարել եկեղեցի
փրկարար, ըստօրում և խորհուրդն ՚ի նմին կառաւ-
եալք՝ չզրեւն, ասէ, վնեւ, բորարար, կամ տալ ինչ ու-
ղտու ընդունողացն : 3. Թէ ՚ի նմին եկեղեցոյ ոչ ոք
յապալխարհոցայ կարէ թողութիւն գտանել մեղաց,
փրկել զոյր իւր, և արժանի լինել կենացն յաւիտեանց,
4. Թէ եկեղեցին այն յայնժամ միայն կարէ լինել
փրկարար և կոչիլ ուղղափառ, յորժամ հպատակեցի իւ-

զի դիւրին լիցի նմա՝ յորժամ եւ կամիցի՝ անբասիր
գանձն կացուցանել (քեեւ ոչ իրաւամբ) ասելով՝ քե-
բանք իւր չիմն գբուն եկեղեցոյ Հայաստանեայց ՚ի
նասնաւորի, այլ միայն զեջմիածնեայն եկեղեցոյ ՚ի
մասնաւորի, որ՝ ըստ անուորոյ կարծեաց նորա՝ չէ
այժմ այնպիսի ՚ի դասնութեան հաւատոյ, որպիսի
երն ՚ի սկզբան : եւ քե այժմեան Հայք խումբ ինչ եւն
առանձնիցն՝ օգտեալ յաւանդից նախնի եկեղեցոյն
իւրեանց : ոյր աղագաւ եւ երբեմն՝ յանձնակն անփո-
խելով՝ Լեւոնադական հաւարակութիւն անուանէ զնո-
սա : Գասացեցոյ ինքնին ՚ի յայտ գալ եւ պատճառն
չյօժարանալոյ նորա՝ զէր յետնոցն ձայնի՝ Լուսաւոր-
չա՛հան կամ լուսաւորչա՛հան անուանել եկեղեցի :

խառնութեան Պապին, յորժամ եկեղի ամենեայնիւ ան-
տարբեր ՚ի հոմակալանն, յորժամ գտանութիւն նու-
րին հրատարակեցի՝ ՚ի Ֆրիստոսիական ճշդեւ անպէս
որպէս պահանջէ գերազոյն իշխանութեամբ եկեղեցին
Հոռոմականն : 5. Թէ ուղղափառ՝ փրկարար և սրբարար
եկեղեցի՝ չէ՛ միայն Հոռոմականն, զոր ինքն (վերապատ-
ուելին) յաճախակի կաթողիկէ անուամբ որոշէ յայլոյ
եկեղեցեաց, այսինքն յայնց՝ զորս Համարի ուղղափառ
ի պատճառ մերժեց նոցա զիչի անութիւն Պապին : և
կարողիկէ եկեղեցի ասելով (նաև առանց բառիս Հոռոմ
մեական) մանայ միշտ զՀոռոմականն միայն, այսինք-
զայնոսկի՝ որք ընդ իշխանութեամբ Պապին կան : որն
պէս և Հոռոմական եկեղեցի ասելով (նաև առանց բա-
ռիս կարողիկէ) մանայ միշտ զընդհանուր կամ զոյրե-
ղբականն միայն, այսինքն զայնոսկի՝ զորս ուղղափառ
համարի՝ սակա հպատակելոյ նոցա՝ Պապին :

Աւերիղ համբուալ մի մի ՚ի մէջ լրբել աստանօր և
զոյլ ջնորական կարծիս և զասացուածս Վատիկանեան
վարդապետին, զայս և եթ առժամա չատ համարիմ ա-
սեւ, զի այդ ուղ ճարտար է յոյժ ՚ի դիւտ անհեղեղ ի-
մասալոյ : բոց ընդ ճարտարութեանն տեսանի՝ ՚ի նմա
տատելապէս և ոչ զովիկն կիրք կողմնասիրութեան
Ս.Ս. թողեալ գայս, յակնարկեալ զառարկայն՝ զորմէ
խօսի նա :

Եթ ՚ի գտանութիւնս եկեղեցեաց զան այժմ՝ ըստ
բանի նորա՝ տարբերութիւնք հիմնականք, զան ուրեմն
կամ մարթին լինել և տարբերութիւնք ոչ հիմնականք :
Իսկ թէ ոչք վերջին ուղ պարկի լինել, և ի՞նչ գրոսի մարթ
իցէ յառաջնոյն ցրել, չտայ մեզ գիտել վերապատուե-

բերկարությունները և տակաւին ընելու յօժա-
րութիւնն ունի . բայց և այնպէս զարմանալի է որ
Քորթի քաղաքապետը (որ իր լուսնային է ազգաւ)
չխաբեցաւ հրապարակաւ դովաբանելու զհոգեկան
Օֆարէլ դաւաճանը , որ Լսութրալիայի մէջ փորձ
փորձեց Լնդդիոյ թագուհւոյն երկրորդ որդին սպա-
նելու՝ ասորձանակ մի պարպելով անոր վերայ «Կար-
ծելով թէ իւր հայրենաց դժբաղդութեան պատ-
ճառը Լնդդիոյ թագուհին է , Օֆարէլ վրէժնդիր
ըլլալ ուղեց անոր դէմ ազդասիրական եռանդէ
շարժեալ» : Քորթի քաղաքապետին այս անարժան ա-
տենախօսութիւնը սաստիկ վիճաբանութեանց տեղի
տուաւ ազգային խորհրդանոցին մէջ , ուր վերջապէս
որոշուեցաւ որ յիշեալ պաշտօնատարը քաղաքապե-
տութենէ հանուի . բայց անիկա փութալով իւր
պաշտօնէն հրաժարեցաւ :

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն

Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ

Ինչպէս մեր նախնինքն թուոյն մէջ համառօտիւ
ձանուցած եմք , հայոց ազգը անդարմանելի մեծ
կորուստ մի ըրաւ ցաւալի մահուամբ Լքթունի վա-
ռօգապետ վսեմափայլ Տատեան Յօհաննէս—Պէյին .
որ վշտալի հիւանդութենէ մը ետքը՝ անցեալ ամսոյ
18ին առ Լստուած փոխեցաւ 'ի հասակի 71 ամաց սե-
պոյ մէջ թողնելով իւր բազմաթիւ ազնուական՝ ընտա-
նիքը , բոլոր Տատեան պայծառափայլ գերդաստանը՝
որոց պատկանելի գլուխն էր , և հայոց ընդհանուր
ազգը՝ որուն փառքն ու պարծանքն էր :

Վսեմափայլ Յօհաննէս—Պէյը , որ 'ի Կ . Պօլիս
Պէշկեթաշի թաղը իւր ապարանից մէջ շրջապատեալ
յիւրայնոց 'ի Տէր հանդեաւ , հեղ էր և խոնարհ
սրտիւ միշտ՝ 'ի հոռակէտն անդամ իւր փառաւոր
պաշտօնատարութեանց . բարեպաշտ ըստ ամենայնի ,
աւաատսիրտ , աղքատասէր և ճշմարիտ ազգասէր :
Մեծանուն հանդուցեալը՝ որ ռուսացական և ու-
սուսմասէր էր , իւր ազգին մեծամեծ և զանազան ծա-
ռայութիւններ ընելէ 'ի զատ , անոր մէջ գրադի-
տութիւնը ծաղիկեցնելու և ռուսացական ու պատմա-
կան ազգօգուտ մատենաներ 'ի լոյս ընծայել տալու
համար դրամական մեծ օգնութիւններ ըրած է , և

լին . քանզի և ինքն իսկ գիտէ՝ ո՛չ : Չանայ նա տուանց
հիմնաւոր քննութեան և հաստատուն փաստից հիմնա-
կան տարբերութիւնն գտանել 'ի դաւանութիւնն երկուց
եկեղեցեաց՝ առ 'ի զմին ուղղափառ ցուցանել , և զմիւսն
անուղղափառ : Եթէ օրէն իյէ դատուիք և ի՞նչ տարբե-
րութիւնն այլևայլ ասացուածոց զմիւսնոյն նիւթոց կամ
առարկայ՝ հիմնական համարել , առանց թեւումիս լի-
նելոյ յիմատիցն խորս , չէ՛ ինչ դժուարին և մերոցն
քննարանից՝ անհեղափոխեամբ վերոք զմէրս բժշկելոյ՝ չա-
նալ գտանել այնպիսի հիմնական տարբերութիւն , ո-
րովք թուի իմն թէ՛ ո՛չ սակաւ այլափոխալ իյէ այժմու
եկեղեցին հռոմէական՝ ուժանալով 'ի միաձայնութենէ
նախնի կաթողիկէ եկեղեցոյ եթէ՛ 'ի դաւանականն և
եթէ՛ 'ի պատշաճեալն առ սրբազան խորհրդակատարու-
թիւն , այլովքն հանդերձ . սակայն ո՛չ որ յորոյ հետի է
այլին հակառակութեան՝ յանձն առնուցու զայդ առնել :
Իսկ եթէ՛ Վատիկանեան վարդապետին ծանր չթուեցաւ
դովին եղանակաւ խիժ և բիժ դնել յաղդ մի ողջոյն և
յիկեղեցի մի՝ յառաջնոց իսկ դարուցն ո՛չ աննշան , (զո-
րոյ զանաբարտութիւնն զորոշեալ է մի ոմն 'ի դաւանալ-
ցաց նորա(2) յիւրումն Վահանի) , ընդ այդ չափով զար-
մանալ բնաւ , դի՛ 'ի կանխախալ կարծեացն ծառայանա-
լոյ՝ չէ՛ մարթ լաւագունի քան զայս ակն ունել դատու-
ղութեան : Թերեւ և նա ինքն՝ տարբերութեաց բնա-
ղարկուն՝ զգայ արդէն 'ի խղճին աղաքարարութենէ զմրի-
պեն և զմեղանշին իւր յայտմ , բայց չէ՛ ինչ փոյթ ,
քանզի աներեկան յուսով ակն ունի նա՛ կամ . աստ 'ի
շխտումն ընչի , և կամ՝ անդ 'ի Բուռլաթօտիւթի թա-

(2) Միքայիլ Չափեան :

իւր վերջին տարիները նոյնինքն անձամբ կաշխատէր
հայոց պատմութիւն մի գրելու հանդերձ քաղաքա-
կան և բարոյական խորհրդածութիւններով : Եւս
դործը կարծեմք թէ մեծակի հատոր մի կրնայ ըլլալ
թէպէտեւ տակաւին լրացած է :

Այստեղեկան կառավարութիւնը , վսեմա . Յօհան-
նէս—Պէյին բնական հանճարը և ճարտարամտու-
թիւնը տեսնելով՝ որով վառօղաշինութեան արքունի
դործարանը զանազան նորադիւտ մեքենաներով բա-
րեկարգած ու զարգացուցած էր , յանձնեց անոր
Թուրքիայի մէջ ջուկայի դործարան մի հիմնադրելու
և ուրիշ արուեստական հաստատութիւններ կանդ-
նելու գծուար պաշտօնը : Հանդուցեալը այս նպա-
տակաւ Եւրոպա երկիցս ճանապարհորդութիւն ը-
նելով և հարկաւոր եղածները հոգալով կարող ե-
ղաւ իւր ստանձնեալ ծանր պաշտօնը յաջողութեամբ
'ի դործ դնել յօդուտ մեծագոր տէրութեան :

Մեծանուն հանդուցեալը իւր կենցաղադիտու-
թեամբը և իւր հաւատարիմ բազմամեայ ծառայու-
թեամբը մեծ համարում ստացած էր կայսերական
կառավարութեան առջև . իսկ մեր ազգին զաւով՝
վախճանեալ Պէյին անունը ազգային գլխաւոր բարե-
բարաց կարգը շատոյցմէ 'ի վեր անցուցած է , և ա-
նոր ազգասիրական դործքերը , առանձնական և հա-
սարակային կենաց առաքինութիւնները և ուրիշայլ և
այլ բարեմասնութեանց յիշատակը անշնչելի պիտի
մնայ բոլոր ազգայնոց սրտին մէջ :

Լհա՛ այսպիսի առաքինի և հոգեկապ անձ մըն էր ,
զոր կորոյս ազգը , և որուն վերայ իրաւամբ կը ցաւի
բայց ոչ անմիտ իմար կերպիւ . քանզի լուսահոգի
Տատեան Յօհաննէս—Պէյը՝ թէպէտեւ փոխեցաւ յաս-
տեայց , սակայն կենդանի է նա 'ի բարեմանդ
աղնուափայլ որդիս իւր . որք հայրենի ամեն առաքի-
նութեանց իսկապէս ժառանգ ըլլալէ 'ի զատ , լեզ-
ուագիտութեամբ և ուրիշ գիտութիւններով քաջ
դաստիարակեալ՝ կայսերական կարեւոր պաշտօններու
մէջ անձնանուէր ծառայութիւններ կը մատուցանէն
ազգին պատիւը և համարումը աւելցնելով :

Հանդուցեալ Պէյին յուղարկաւորութեան տխուր
հանդէսը մեծ փառաւորութեամբ կատարուեր է 'ի
նեղիայութեան բազմաթիւ գլխաւոր եկեղեցականաց ,
բարձրաստիճան աշխարհականաց , տէրութեան մեծ-
ամեծ պաշտօնատարաց և օտարազգի երեւելեաց :
Կայսերական բազմաթիւ զինուորներ և զինուորա-
կան պաշտօնականներ՝ որ տէրութեան կողմանէ յու-
ղարկուած էին 'ի պատիւ Տատեան գերդաստանին ,
այս յուղարկաւորութեան փառաւորութիւնը աւել-
ցուցեր են . որ այսպիսի մեծահանգէս շքով հան-
դուցեալն ապարանքէն ելլելով Պէշկեթաշի եկեղե-
ցին եկեր է : Եւս սուրբ յարկին մէջ հանդստեան

ղութիւնն զտանել մեղացն . ըստորում «Հռոմէական և
«Կեղեցին , ապէ , մեղաւորին՝ ապաշխարութեան բեմէն
«սկսած մինչև վերջի շունչը՝ իրեն սահմանած ներդու-
«թիւններով կօդէ , և 'ի մասնաւորի՝ ժամանակէն յա-
«ւիտեանականութիւն անցնելու բոլրէն ընդհանուր՝ Բա-
«հանայապետական ներդութեամբ անմիջապէս արքայ-
«ութեան մուտքին կը պատրաստէ : (յէջ 472) :

Սրժան էր ապաքին զայսպիսեայ անձ՝ որ այսպիսա-
բար 'ի վերայ երկուց ճանապարհաց կայ՝ տրհամարհելով
տրհամարհել կրտսն , եթէ լոկ առ յօրինողն քրիստոնէ-
ականաց կամ առ այլ մասնաւոր անձին և եթ վերա-
բերէին այնք , և ո՛չ առ բովանդակ Առաքելական եկեղե-
ցին Հայաստանեայց , որ շնորհօքն Սատուոյ զերժ է
մինչև ցայսօր յամենայն 'ի կարծեցեալ մարտութեանցն ,
որպէս ցուցեալ եմ համառօտիւ 'ի քրիստոնէականի ի-
մում և այլուր , և ցուցից ևս ընդարձակադոյն 'ի պա-
հանջի հարկին : Սմին իրի թուի ինձ , թէ ո՛չ բարեւոր
արարեալ է ազգային կրօ . ժողովք Կ . Պօլսի՝ հրատարա-
կել 'ի սկզբան անդ յէջս օրագրաց՝ թէ պատասխանոյ
արժանի չհամարի ինքն (ժողովք) զայնպիսի գրուածն :
Պարտ և պատշաճ էր ապաքին ժողովոյն այնմիկ ինքնին
հեռաւտես մտքը դուշակել , թէ որպէս պարսաւադիր և
զրպարտական գրուածն այն , նոյնպէս և լուրթիւնն
յիւրմէ կողմանէ՝ իրր կիսոյ հաւանութեան նշանակ ,
կարէր յողունց զայլափոխութեանց պատճառ լինել 'ի
մերում ժողովրդեան ամենայն ուրեք : Իսկ եթէ ժող-
ովոյն անդամք չլինէ ձեռնհաս 'ի ժաման առ պարտու-
պատշաճ պատասխանատուութիւն , կարէին դո՛ւն եթէ
կամէին , յանձնել զգործը այլում ումիւր 'ի հարաւատից՝

հողեւոր պաշտօնը սուրբ պատարագաւ կատարուելէ
եւեւ՝ դերա . Խորէն եպիսկոպոսը դամբանական դե-
ղեցիկ ու սրտաշարժ առնախօսութիւն մի ըրեր է :
Յետ այնորիկ վախճանելոյն մարմինը միևնոյն հան-
դիսիւ Պէշկեթաշի նաւամատոյցը բերուեր , ու անկէց
չոյցնաւով Մաքրի գեղ տարուեր է . ուր նաւամա-
տոյցէն՝ տէրութեան կողմանէ դարձեալ յուղար-
կուած կայսերական զօրադրի մը ուղեկցութեամբ
փառաւոր հանդիսիւ իւրաշէն եկեղեցին՝ տարուելով
իրեն համար պատրաստուած շիրիմը ամփոփուեր է :

Կենսագրութիւն Տատեան Յօհաննէս—Պէյին : (1)

Յօհաննէս—Պէյ , որդի Տատեան Առաքել ամիրայի ,
ծնած է 1798ին , այն օրը որ հայրը Աղստուլի վառօղա-
բանին շինութիւնն աւարտած ըլլալով , Սուլթան Սէ-
լիմ ինքնակալ պտըտելու գացեր էր նորաշէն վառօղա-
բանը . և խմանալով Առաքել ամիրային նոյն օրը արու-
որդի մը ծնած ըլլալը , իր անձնական գանձէն ամսական
կապեց նորածին երախտոյն :

Մանկութեան և պատանեկութեան օրերը Յօհաննէս
Պէյ ուսման և կրթութեան նուիրելով , նախ իր հայրենի
կրօնքն ու լեզուն և յետոյ իր ապագայ վիճակին հարկա-
ւոր եղած գիտութիւնները սովորեալ , որով իրեն ապա-
գայն պատրաստած ժամանակ իր կրօնքն ու ազգը սիրե-
լու առաքինութիւններն ալ սրտին մէջ զարդացան :

Իր հասարակային կենաց ապարկէն սկսաւ վեհափառ
Սուլթան Մահմուտ ինքնակալին օրով . որ ծաղկահասակ
Տատեանին արուեստագիտական սաղանդն ու յաջողա-
կութիւնը ճանչելով՝ առաջին անգամ Պէյը օրի թղթա-
շինութեան գործարանին , և արքունի նաւարանին
պէտք եղած բամպակի և կտաւի դործարաններուն ան-
րէն կարգեց զայն :

1832ին՝ հայրը վախճանելով , Աղստուլի վառօղաբա-
նին տնօրէն անուանեցաւ , և քիչ ժամանակ ետքը Սուլ-
թան Մահմուտի հրամանաւ Եւրոպա դնաց վառօղաշի-
նութեան արուեստը կատարեցադործելու և ուրիշ կա-
րեւոր ճարտարութիւններ սովորելու :

Եւրոպային դառնալուն՝ Յօհաննէս—Պէյ առաջին
անգամ շողեարժ միւրենոց բանեցնողն եղաւ Տաճկաս-
տանի մէջ , այլևայլ գործարաններ շինեց տէրութեան
համար , և Քիւշիւք—Չէքմէճէի ծովածոցն առեւտրա-
կան նաւահանգստի փոխարինելու ծրագիրը ներկայա-
ցուց Սուլթանին . նմանապէս օղտոյն հեռագիրը հա-
տուեց , որուն խմբագրութիւնը Ֆուատ փաշային (այն
ժամանակ Ֆուատ էֆենդի) յանձնուելով , Յօհաննէս—
Պէյ առաջին անգամ Սուլթանին ներկայացուց Տաճ-
կաստանի ապագայ մեծ քաղաքապետ նուիրարարը :

Սուլթան Մահմուտ՝ Յօհաննէս—Պէյին հանձարն ու
անձնուէր ծառայութիւնները քաջ կշռելով , ժառանգու-
կան արտօնութեան չբանշանով պատուեց զայն . պատիւը

(1) Քաղեալ 'ի 913 բուռյ Մաւիսի :

որդուց եկեղեցոյս մերոյ , մանաւանդ ո՛չ հետի յինք-
եանց եղելով առնն լեզուագիտի և քաջահմուտ Սաա-
ուածարանական գիտութեան և եկեղեցական պատմու-
թեան , հեղինակի ասեմ Խրաւախոհին : Եթէ տեսաք
մեք այժմ՝ զԽրաւախոհն 'ի լոյս ելեալ , պարտիմք շնոր-
հահատոյց լինել վստն այսր՝ ո՛չ միայն վստաւախալ
հեղինակին , այլև որոյ փութալոյսն ազգասէր եռան-
դեամբ սատար լինել մատենին տպագրութեան : (3)

Յառաջնում մասին մատենի՛ւմ զոր ընթեռնուում այժմ
ակնբեր և պատկերացուցանէ հեղինակն պատմական տա-
պալոյցիւք զիսկական պատճառս կրօնական տարածայ-
նութեանց եղելոյ 'ի միջի Հայոց , Յունաց և Լատինաց-
ւոյ՝ 'ի սկզբանէ անտի . Այն ունիմ , թէ նաև 'ի յաջորդ
մասունն՝ զորս չէ՛ եմ տեսեալ՝ բայց յանկամատեսեալ ,
լի՛ կատարեալ զպատասխանին արարեալ լիցէ ըստ ար-
ժանւոյն 'ի հերբու՞ն անհիմն տատաւածարանութեանց
ուղղափառ վտրդապետին : Եւ եթէ կարեւոր դատեցի
յաւելուլ ինչ և յիմմ կողմանէ , ո՛չ դանդաղեցայ առ
այն՝ յորժամ ժամ առից 'ի հանապազօրեայ դրամաց
պաշամանն :

Այսրիկ 1869 ամի , 'ի Մոսկուա :

Մ. Մսերեանց :

(3) Այս պատուական գործը տպագրեցաւ նպաս-
տիւք Դաւիթբեկեան . Ղալիպեան մեծամամբաւ Յա-
րութիւն աղային՝ ըստ ազգասիրական յորդորանաց
գերա . Զայլայեանց Սարգիս սրբապանին :

1882

մը՝ որ մինչև այն ժամանակ ուրիշ քրիստոնէի չէր տրուած և ուրիշ զանազան արտօնութիւններ չնորհէյ թէ՛ իրեն և թէ՛ Տառնան գերդաստանին :

Սուրբ Բարսեղի Մանուկը ինքնակալն ալ նոյն հասարակութեան վառարկութեամբ պատուեց այս ընտիր և օգտակար անձը, և տէրութեան մէջ արտօնութիւններու ծարսարտութիւնները ծաղկեցնելու գործն անոր յանձնելով՝ Ձեռնի Պաշտօնի երկար զործարանը, իսկ իր չափայի գործարանը և ուրիշ այլևայլ գործարաններ չինել տուաւ, որոյ մէջ քանի մը մինչև այսօր կը շարունակեն և իրենց կերտածներուն պատուականութեամբ ըր Եւրոպայիներէն վար չեն մնար :

Այս ամեն ծարսարտութիւնները զրօշ հանելու համար Յօհաննէս—Պէյ քանի մը մ'անդամ Եւրոպա ճաշարարհորդեց, և հոն մեծամեծ մարդկանց և մինչև իսկ թագաւորաց հետ տեսակցելու և անոնցմէ մեծարուելու առիթ և պատիւ ունեցաւ :

Սուրբ Բարսեղի Մանուկը իր այս անխնայ և հաւատարմ պաշտօնատարին կարեւոր ծառայութիւնները վարձատրելու համար՝ հրաման ըրաւ որ մեծ շնորհ մը խնդրէ իրմէ . (տիկն ալետն նէ՛ տիկնային) : Յօհաննէս—Պէյ ինքզինքն և ընտանիքը մոռնալով՝ խնդրեց Սուրբ Բարսեղի որ Ս. Փրկչի հիւանդանոցին հայ և միջ շնորհէ : Եւ այս կերպիւ սխառ այն շնորհը՝ որմէ ուրիշ հպատակ ազգերն ալ օգուտ քաղեցին, և որ այս օրերս օգտուաւ : Սուրբ Բարսեղի Մանուկը—Պէյ իր կայսեր շնորհիւ քաղաքատնակցաւ :

Այս իրողութիւնն անժխտելի ապացոյց մը կրնայ հասարակ Յօհաննէս—Պէյի ազգասիրութեանը :

Իր քաղաքապետութիւնն ու ուսումնասիրութիւնն ալ մեծամեծ յիշատակներ թողած են ազգիս մէջ, Սուրբ Բարսեղի կեցեցիքն և զարոյցն իր ծախարդը շնորհ է, նոյն պէս Նաւը գարուի գարոյցը : Ուրիշ կեցեցիքն և զարոյցներու կատարման ալ մեծամեծ նպաստներ ըրած է :

Քանի մը կարեւոր մատենագրութիւններ և ընդհանուր պատմութիւն մը տպել տուած է իւր ծախարդ, նոյնպէս աշխարհադրական տախտակներ ու երկրագունդ, որք ազգային զարոյցաց մէջ աշխարհադրական ուսմանը ծաւալելու մեծապէս նպաստեցին :

Ղերջին ժամանակներ հանգուցեալը գործէ քաշուած էր, բայց կայսերական կառավարութիւնը միշտ ճանչելով անոր տաղանդն ու հմտութիւնը՝ արեւելեան արտօնութիւն ժամանակ տէրութեան Բարձրագոյն տնտէրն անդամ անուանած էր, քիչ մ'եռաքն ալ հաստատակց կրթութեան ժողովին անդամ անուանեց զայն :

Ազգային կարեւոր գործոց մէջ ալ թ. Պաշտօն վառարկ անոր փորձառու խափանութեան վրայ, միշտ յառաջ կը շարունակէր զայն, և անոր կարծիքն ու խորհուրդը կը յարգէր : Իր սրբապետ ժամերը գրական գործերու կանցուցէր, որով քանի մը մատենագրական գործեր ալ թողուցած է ազգային պատմութեան վրայ, իր արտօնատախտակն աշխատութեանց վրայ, և այլն, որոց մէջ անշուշտ խիստ սիրտանի տեղեկութիւններ կը զոտնուին :

Անցեալ տարի իր անձնական տկարութիւնը դարմանելու համար Ղերջինն ուղևորեցաւ, և բուսական օգուտ տեսաւ, բայց Կ. Պոլսի դառնալէ ետեւ՝ նորէն հիւանդութիւնը գիրքը նեղել սխառ, և օր քան օր վիճակը ծանրանալով, վերջապէս ապրիլ 1881ին (աւագ ուրբաթ) իր մահկանացուն կրեց քրիստոնէական բարի մահով : Չորս արտ օրով կը թողու Յօհաննէս—Պէյ, իր առարկութեանց և համարանքի ժառանգ : Առաքել Սիսակ էֆէնտի, որ թնդանթուրանի առաջին պաշտօնատարներէն մէկն է, Ներսէս Խոսրով էֆէնտի, անդամ աստիկանութեան բարձրագոյն ատենին, Յարութիւն Պարեգլին էֆէնտի, անգամ Պետութեան խորհրդոյն, Պրիզոր էֆէնտի՝ վառարկաւ Սուրբ Բարսեղի վառարկութեան : Յօհաննէս—Պէյի մահը մեծ պարագ մը կը թողու, որ դժուարաւ կրնայ լցուիլ : Բայց յուսով ենք որ իր արժանաւորանք որդիքն այս մասին ազգն անմիջապէս չափով թողուն :

Հետեւալ նամակը Հնդկաստանէն ընկալաք ի հրատարակութիւն :

Յարգելի խմբագիր Սրաւառայ Սրաւառայն, Նիւ Յորքի Կոլէջի և պաշտօնի ձերոյ, խնդրեմք զհետագայ հարցումն վերաբերեալ ի պատուանոցն, հասցանքն աւ որ անի է միջոցաւ լրագրոյդ, և զպատասխանին նովաւ ծանուցանել միւլ, էթէ հար :

Նորածնութիւնը պէտքէն ըստ քմաց սողոսկեալ յեկեղեցի Հայոց Հնդկաստանի ի ձեռն անապարծիք կամ լսել ևս է առել ի պատճառս թանձր աղիտութեան արդի

պաշտօնէից, ոչ ստիպալ մնալու հասցանքն իրական խորհրդոյ սրբապետ պաշտօնանց և քար զայթակղութեան լինին հնազանդ : Յայտարարեմք նորածնութեանց մին տոնիկայդ :

Անոնք Քահանայապետ՝ որպէս յայտնի է, ի հոյ օրինաց ընկալեալ է, զի յայնմ ժամանակի Ղաւտայիք կոչին քահանայապետ և քահանայ, ըստորում յատուկ էր նոյա պաշտօն տապանակաւ ուխտին՝ առ Ստուած : Իսկ յօրէն նոր՝ այս անուն ընծայի կապիս Քրիստոսի՝ պատարագան ի խաչին, որպէս և խորհրդաբար յեկեղեցիս ուխտին նորոյ, բայց ոչ տահապարակ ամենայն պաշտօնէից սրբապետ խորհրդոյ, այլ յատուկ գլխաւորն, որպիսի է ի մեզ կաթողիկոսն Էջմիածնի ընդհանուր աստիճանաւ իշխանութեան :

Չայս կապիկ պատու պաշտօնալ կեցեցեցոյն մերոյ դարաց ի դարս, չինանմը թէ է՞ր այնմ հասարակեալ է այն : Գի՛ ի քանի ամեն հետէ և այսր քահանայք Նորջուղաց, որպէս անդ՝ (թերեւ հրամանաւ վանա հօրն) նոյնպէս և յեկեղեցիս Հնդկաստանի, շորթեալ պատուանոցն՝ տան թեմակալ Առաջնորդոց յիշատակութեամբս այսով : «Եւս առաւել զեպիսկոպոստական մեր և զպատուական Հայրապետն ամենայն Հայոց զտէր . . . սրբազնակատար կաթողիկոսն և այլն . նաև օրոյ Սմանարիկէան վանաց զՔահանայապետն մեր և զԱռաջնորդն սրբոյ կեցեցեցոյն զտէր . . . չորհրդեցիս մեզ» :

Անտուր ընդ այս նորութիւն յիշատակի ի վերամբարձն պատու, ի հնապիսաց ունաց հարցեալցմիւթէ ուղիղ արդեօք, կամ ընդդէմ հոյն յառաջ վարեալ, աւ որ մեք տկարացար պատասխանել : Բայց ուխտեցար հաւրդել զեպիկոս իմաստնոյն օրինաց, որպէս և կատարելով սովա զեռասուսն մեր, խնդրեմք ի վեհադուին զատու զորոշումն ի բաւարարութիւն և ի պարզումն մտաց վարակեցն երկրորմք : Երով ի Քահանայապետն Քրիստոսէ ընդունել ունին զվարձ և ի մէջ խորին շնորհակալութիւնս :

Բարեմախանգ Հայու որդի :

Հաւատարմ աղբիւրէ մի կիմանամք թէ անցեալները Պահլէի Ընդդէմ ընդհանուր հիւպատու 40 լիւայի արժողութեամբ հաղուստ և 1000 Սպանիոյ թալէո պատրաստ դրամ յատուկ սուրհանդակով մի յուղարկել է ի Հայէջտան առ դերապա . տէր Սահակ արքեպիսկոպոսն : Հաղուստը՝ Ս. Սրբաղնուծեան և իւր ընկերացը համար է եղեր . իսկ հաղար թալէոն՝ հարկաւոր եղած երեւելի անձանց ընծայ տալու համար, որպէսզի անոնց օգնութիւն կարող ըլլան վերագաւառել :

Ի զմիւրի ազգային մեծարդոյ Ղարաթիւնը հեռադրական նամակէ մը իմանալով՝ թէ դերապա թալէոն Սրբաղնուծեան սրբաղան Ընդդէմիկոպոսը Յոյսէն ամուսն Յին մեկնել է և քանի մը օր այցելութիւն պիտի ընէ քաղաքիս բարեպաշտ Հայ ժողովրդեան, փութացաւ ազգասիրաբար ամեն հարկաւոր պատրաստութիւնները ընելու, որպէսզի զիշեալ կաթողիկոսական Փոխանորդը իր բարձր աստիճանին արժանաւոր սրտով ընդունէ : Կը յուսամք թէ Նորին Սրբաղնութիւնը առաջիկայ երեք շաբթի առաւօտուն կը հասնի :

Քաղաքիս Հայոց ժողովուրդը, որուն թիւը պահուստներով հանդերձ, 6000 հոգիի կը հասնի, զժողովրդաբար քանի մը տարիէ ի վեր պակսելու վերայ է քան թէ աւելնալու վերայ : Քահանայից սենեկին արձանագրութեան կիմանամք թէ 1865ին 143 հոգի ծնել է 223 հոգի մահեր է, որոցմէ 94ը քուէալեյն, 1866ին՝ ծնելոյ և մահաց թիւը հաւասարապէս 132ի հասեր է : Եւսմին 1867, 125 հոգի ծնել է 97 հոգի մահեր է . իսկ 1868ին ծնելոյ թիւը 112 և մահաց թիւը 163 եղեր է : Այս վիճակագրական տխուր հաշիւէն կը տեսնուի թէ չորս տարուան մէջ 512 հոգի ծնել է 615 հոգի մահեր է :

Կ. Պոլսոյ ազգային մեծարդ Ղարաթիւնը հետեւեալ պաշտօնական ծանուցումը հրատարակել տուած է նոյն մայրաքաղաքիս հայերէն լրագրաց մէջ :

«Ղարաթիւն Ղարաթիւն մասնաւոր և անուղղակի կերպով տեղեկութիւն առնելով թէ Ստեյն Եկիո ղոս եպիսկոպոսն՝ իրեն կաթողիկոս, ապօրինաւորապէս երկու եպիսկոպոս ձեռնադրելու համարձակել է և սուրբ Միւռոն օրհնելու կը պատրաստուի եղեր, հեռագիր քաղած է պաշտօնապէս տեղեկութիւն առնելու և ըստ այնմ արժան եղածը տնօրինելու» :

Կ. Պոլսէն կը գրեն, թէ Հոլանդի և Եթովպի

Առաջնորդ գերա . Տիգրանէան Սիւրիւն Եպիսկոպոսը՝ ազգային պատրիարքարանէն յորդորական կոնդակաւ մի մօտ օրերս Մոլտավալաքիս պիտի երթայ, Չէյթունի վարժարանաց համար դրամական օգնութիւն ժողովելու :

Հնդկաստանէն կը ծանուցանեն միւլ, թէ սուրբ Երուսաղէմայ նուիրակ արժա . տէր Երուսէս ծայրագոյն վարդապետը յաջորդէ Կալիթայի տնտեսական վարչութեան (ատմիւնութեամբ) ստանալու հանգուցեալ Մանուկեան Վեորդին շատ տարիներէ ի վեր յանուն Ս. Յակոբայ աթոռոյն կտակաւ թող տուած հրեական տոկոսը, որ 14,900 ունի է եղեր . այսինքն 1490 անգղիական լիւա :

Ս. Զ. Ս. Բ. Ս. Բ. Ս. Բ. Ս. Ե. Ա. Ն.

Մապադիւն և գրքավաճառ

Աշխարհիկ հայերն բարբառով տպուած Մանր Ուսմունք քրիստոնէական հաստոյ եւ սրբական պատմութեան Աւետարանի գրքոյն յատուկ արտօնագրով ինձ անպակասեց ըլլալով, իմ բոլորտնաբեամբ տպագրած օրինակները ծածկոցի ներսի կողմը տաճկերէն տառերով Պրիզոր Մարկոսեան անուն կրող կնիք մը ունին : Այս գրքակին ռմանց կողմէն առանց իմ գիտութեան տպագրուած է առանց նոյն կնիքի ունենալու ծախու հանուած ըլլալը լսելովս, կը պարտաւորիմ ներկայ ազգարարութեամբ ծանուցանելու, որ այս վերջինները անվաւեր եւ անհարազատ են, եւ կը ճարտարեմ գտագրիւն եւ գրքավաճառս որ օրինաց խստութեան երեւակայ ըլլալու համար՝ նոյն օրինակներէն ըվաճառեն ոչ Կոստանդնուպոլսի եւ ոչ Ճանկատանի միւս քաղաքները, մինչեւ որ գտնուի իրենց վաճառող անձանց միջոցաւ ներկայացնեն ինձ՝ յիշեալ կնիքով վաւերացման համար :

Եւ անոնք՝ որ այս հրատարակ համաձայն ըվարուելով նոյն անվաւեր օրինակներէն կը վաճառեն, իրաւանց եւ օրինաց յարգը չանցնող համարուելով՝ զանի պատասխանատուութեան կամաւ յանձնառու եղած պիտի ըլլան . եւ այն ժամանակ նոյն յարգը իրենց անցնցնելու համար յաւանայից աւելի ազգու միջոցներու դիմելու պիտի պարտաւորեն զմեզ :

Միանգամայն յիշեալ զարոցական գրքակին վաւեր օրինակները վաճառողները՝ իմ կամաց եւ նպատակին հակառակ եւ ի վնաս արքայական մանկանց եւ վարժարանաց՝ չափազանց գին դրած ըլլալուն, կը հրատարակեն որ այսուհետեւ երեքուկէս դոնիւշէն աւելի ըվաճառեն . քանզի այս գինն ալ իրենց բաւական շահ կը բերուի :

Պոլսի 4 Մայիս 1869 : Գ. Մարկոսեան :

Ի Բ. Ս. Բ. Ս. Բ. Ս. Ե. Ա. Ն.

Այս պատուական աշխատասիրութեան առաջին հատորին վրայօք ի ժամանակին մանրամասն տեղեկութիւններ տուած ենք մեր ընթերցողաց . այժմ անոր երկրորդ հատորը բաղկացեալ ի 236 էրեսէ, հրատարակուեցաւ ի Կ. Պոլսի, որ հմուտից եւ իմաստուն քննութիւններ կը պարունակէ ընդդէմ գրքոյն, զոր քանի մը տարի յառաջ հրատարակուեցաւ վեհանայի Միւրաբեան վանքը ի վերապատուելի Հ. Յ. Գարբաբեան վարդապետէն՝ մակագրութեամբ «Հիմնական տարբերութիւն կարողիկէ եւ Էջմիածնական դաւանութեանց» :

Արժանայարգ Պրոսպեր տէր Կարապետեան Յովհաննէս պատուելին, որ Խրաւախ հրքակին հեղինակն է, նոյն իսկ Հոռմայ եկեղեցոյն եւ Ստանաձաբանից ըսածները յառաջ բերելով՝ Հ. Յ. Գարբաբեան վարդապետին հիմնական տարբերութիւնը կարծած կէտերը գորաւոր փաստերով կը ներքէն :

Այս ընտիր աշխատասիրութեան վրայօք մեր ընթերցողաց քիչ մը ընդարձակ տեղեկութիւններ տալու փափարով, լրագրոյս յաջորդ մէկ բնոյն Բանասիրականին մէջ պիտի հրատարակեմք այս երկրորդ հատորին յառաջաբանը՝ ինչպէս որ առաջին հատորին հրատարակած ենք :

Խրաւախ հրքակին Խրաքանցիւր հատորին գինը 8 դոնիւշ է, եւ կը ծախուի Կ. Պոլսոյ գրավաճառաց քով :

ՅՈՒՏԱՆԴԻՆԻՊՈԼԻՍ, 8 ՄԱՅԻՍ

Հանդարտութիւնը կը տիրէ բոլոր կայսերութեան մէջ, և Բարձրագոյն Դուռը քաղաքական ծանր ըզբաղմունքէ ազատ ըլլալով, ներքին բարեկարգութիւնները զարգացնելու և աւելցնելու կաշխատի : Հասարակաց կրթութիւնը և դատաստանական կար

